

D. J. Vrhovnik

25.4.35.

Geslo: Was in des Dammes tiefer Grube
Die Hand mit Feuers Hilfe baut,
Hoch auf des Thurmes Glockenstube,
Da wird es von uns zeugen laut.

Schiller, «Die Glocke».

vrška Samassa je dospela letos do stopetindvajsetega leta svojega nepretrganega obstanka in si dovoljuje, v spomin na to za njo preznamenito slavnost, podati svojim prijateljem v sledečih vrstah kratko zgodovino te hiše.

Zvonarija spada med tista rokodelstva, katerih se velikanski tehniški razvoj našega veka ni dotaknil, in dandanes hodi še po ravno tistem tiru, kakor ji je bil odkazan od davnih časov. Tehniški napredek, stroj, ki nadomestuje ročno delo, ji ni prinesel in ji ni mogel prinesiti nikakešne koristi, kajti dosegla je vrhunec svoje popolnosti že pred stoletji, in samó sporočilo je njeno življenje. Ravno vsled tega se je vzdržala za veliko rodov v eni in isti rodovini; skrivnost, katera je obdajala to staročastljivo rokodelstvo, se je podedovalo od očeta na sinú, ki jo je zopet strogo varoval, in tako si je ustvarila vsaka rodovina za zvonove svojo posebno podobo, katero je skrbno ohranila brez ozira na menjanje časov.

Med te stare zvonarske rodovine spada tudi obitelj Samassa, ki se je — domá z Beneškega — leta 1725 v Ljubljani naselila in leta 1734 prvič zvonarske pravice v tem mestu izvrševala. V tem letu namreč je umrl Gašpar Franchi (Kaspar Franchi), lastnik ljubljanske zvonarne od leta 1688, brez dedičev in je zapustil to obrt svojemu sorodniku **Jožefu Samassi** (Josef Samassa), ki mu je že zadnja leta njegovega življenja na strani stal. Toda ta je umrl že l. 1742, in prevzel je zvonarijo njegov brat **Anton Samassa**, rojen l. 1701 v Forni-Avoltri na Beneškem, ter jo je vodil do svoje prerane smrti l. 1750. Njegova vdova je prodala obrt zaradi mladoletnosti svojega sinú Janeza Jakoba zvonarju Cahariji Reidtu, in šele po mnogovrstni menjavi prišla je zvonarija l. 1767 v roke zdaj polnoletnemu Janezu Jakobu Samassi, ki je snubil zvonarjevo vdovo Schneider in tako pridobil hiše Karlovska cesta št. 1 držečo se obrt. Od tega leta nadalje je ostala ljubljanska zvonarna **nepretrgoma** v lasti rodovine Samassa in se je podedovala v nji v ravni vrsti do današnjega dné, zato velja tudi leto **1767** za

pravo dobo utemeljenja te trdke. Ravno tako so se od takrat naprej vodile tudi obrtne knjige brez pretrganja, in ohranilo se je iz tistih časov marsikatero orodje in marsikak model.

Janez Jakob Samassa (Johann Jakob Samassa), rojen l. 1744 v Forni-Avoltri na Beneškem, je bil mož redke trdnosti v svoji stroki, pa tudi v godbi temeljito izobražen, zato se je pod njim, posebno proti koncu prejšnjega stoletja, kupčija silno povzdignila. Njegov životopisec pravi o njem v posebni izdaji «Laibacher Zeitung», izišli povodom njegove smrti l. 1803, med drugim tole: «Po svoji obrti lil je zvonove, ulil zelo veliko zvonov; ni je skorej cerkve na Kranjskem, ki se ne bi ponašala z enim ali več njegovih zvonov, pa tudi cerkve izven kranjske dežele so si napravile zvonov od njegove mojsterske roke, ker ni samo znal dati zvonovom čistega glasu, temuč je tudi v visoki meri poznal umetnost njih ubiranja. Znal je pa tudi svojo spretnost v ulivanju zvonov izvrstno uporabiti pri vsakovrstnem drugem podobnem delu. Bil je umetnik, ki je delal namestu več umetnikov. Napravil je obilo požarnih brizgalnic, preskrbel rudnik v Idriji z vsemi za rudarijo in za vzdigovanje vode potrebnimi stroji, delal je za fizikalni kabinet na našem liceji, ulil je po vseh pravilih artiljerije dva topa za tukajšnji meščanski lovski kór, in jih več poslal na Hrvaško, izumil je puhalnico (Blas- und Löthrohrmaschine), od katere je tudi en izvod v tukajšnjem fizikalnem kabinetu.» Za njegovo delavnost je bila stara zvonarna kmalu premajhna, in sezidal si je po svojem lastnem načrtu brez stavbenega mojstra livarno, ki še danes natanko tako kakor pred sto leti služi svojemu namenu in katere po velikosti nobena zvonarna v Avstriji ne prekosí. Umrl je obče priljubljen in čislán l. 1803 ter je zapustil obrt svojemu sinu

Vincenciju Samassi (Vincenz Samassa), rojenemu l. 1776 v Ljubljani, ki pa ni doživel srečnih časov in se je moral boriti s težavami svoje dobe, kajti razsajale so takrat ravno francoske vojske in papirnati denar je izgubil svojo vrednost. A že l. 1814 ga je vzela smrt v najtrdnejših letih, in njegovo vdovo je zadela težavna naloga, da je vodila obrt za svoje nedoletne otroke pod trdtko **Vincencij Samassovi dediči** (Vincenz Samassa's Erben). Samó njeni trdni volji se je zahvaliti, da je kupčija tudi to nevarno dobo srečno prestala, in že l. 1825 je zaupala vodstvo očetove obrti svojemu mladostnemu sinu Antonu, kateri jo je potem s 1. dnem januarija 1831 po doseženi polnoletnosti na svoj lastni račun prevzel.

Anton Samassa, rojen l. 1808 v Ljubljani, je kupčijo z neumorno delavnostjo in s temeljitim strokovnim znanjem zopet povzdignil do polnega razcveta in jo je posebno od leta 1840 naprej na vse strani razširil. Do tedaj so šli zvonovi samó posamez izven dežele, zdaj pa so se pomnožila naročila iz sosednih provincij, in on je položil temelj veljavi, katero uživa danes zvonarna po vsi južni Avstriji. Vse župnijske cerkve so se preskrbele z novimi zvonovi take velikosti, kakeršne po deželi do takrat še niso poznali, in povsod so skušali staro, brez ozira na ubranost sestavljeno zvonjenje z novim,

harmoničnim nadomestiti. Odličen sodelavec pri teh znamenitih naročilih mu je bil njegov delovodja Karl G. Pucher, ki je s svojimi marljivimi študijami zvonarske umetnosti teorijo in prakso mogočno pospeševal in svojo ogromno izkušnost v obširni knjigi »Der praktische Glockengießer« založil. Upravljal je svojo službo 45 let in si je pridobil nepozabnih zaslug za tvrdko. Toda ne samo zvonarna, tudi mehaniška delarna in kovinska livarna sta imeli, posebno o času, ko se je zidala južna železnica, mnogo opravila, in poznalo se je v mali delavnici, da se je začela obrtnija živahno razvijati. Vpeljale so se razne mašinske naprave nove iznajdbe, ki so umogočile, da se je zadostovalo vedno rastoči potrebi po kovinskem blagu in bronastih obôjih (armaturah) za hitro množče se tovarne; ravno tako se je tudi v izdelovanju požarnih brizgalnic in pump veliko večja popolnost dosegla. Za ta svoja dela je bila tvrdka na raznih razstavah odlikovana, najprej leta 1838 v Gradci, potem leta 1844 v Ljubljani in leta 1855 v Parizu. Ta živahni napredek je bil pač prvi izpodbudek, da se je pozneje delavnica izpremenila v tovarno, toda Anton Samassa je imel že dela in truda polno življenje za seboj, in ni se maral sprijazniti s to mislijo. Umaknil se je leta 1865 iz kupčije, a je še veliko let mnogostransko deloval v javnem življenju in si pridobil obče spoštovanje svojih someščanov in mnogo častnih odlikovanj. S 1. dnem januarija 1866 je prevzel kupčijo njegov sin

Albert Samassa, rojen 1833 v Ljubljani, sedanji šef te tvrdke. Kakor predniki njegovi vzrasel je tudi on v sporočilu zvonarske umetnosti in se je posvetil v prvi vrsti izvrševanju očetovske obrti. Ker pa dosedanja uprava ni mogla več zadostovati, ustanovil je, pokoreč se duhu časa, posebno tovarno na par za izdelovanje ognjegasnega orodja, pump in kovinskega blaga, za tisto stroko, ki je bila že od nekdanj del zvonarske obrti. Kmalu so si pridobile s stroji izdelane požarne brizgalnice večjo razširitev in so vsled svoje trdnosti in ličnosti sploh na dobrem glasu; ravno tako priča tudi brezhibna izvršitev različnih večjih naprav za pumpanje in dovajanje vode po pivovarnah, tovarnah za papir i. t. d., posebno pa velike varnostne priprave zoper požar v c. in kr. smodnišnici v Kamniku o temeljitem tehniškem vodstvu te tovarne. Istotako veselo se je povzdignila tudi fabrikacija obôjev (armatur) za paro- in vodovode in izdelovanje kupčijske medovine (Commerz-Messingwaren), za katero si vé tovarna, kljub močnemu inozemskemu tekmovanju, s svojim solidnim blagom vedno več kupcev pridobiti. Tudi umetnostni obrti so se odprle delavnice; tako so masivna bronasta orodja za cerkev in dom vsled svoje umetniško premišljene in v stilu izvršene oblike danes že zelo priljubljene in bodo kmalu izpodrinile bolj ali manj zanikerno plehovino. Zvonarija pa čvrsto koraka po svoji stari poti, in dasi so se v domači deželi naročila vsled obilnih naprav zadnjih desetletij nekoliko skrčila, znala si je tvrdka s svojo strogo solidnostjo in z vestno skrbjo za ubranost pridobiti naročnikov po tujih krajih. Do 1. januarija 1892 dosegel je Albert Samassa opus št. 2081, od teh je šlo: na Kranjsko 791, Štajersko 409, Koroško 263, Hrvaško in Slavonijo 234, Primorje in Dalmacijo 185, Bosno in Hercegovino 106, v druge

avstrijske dežele in na Ogersko 79 in v inozemlje 74 zvonov. Leta 1883 počastilo je Njega Veličanstvo presvetli cesar zvonarno s svojim obiskom, in l. 1873 je dobila tvrdka naslov dvorne založiteljice. Razven tega je dobila odlikovanja, in sicer večinoma prve nagrade: v Gradci l. 1870, v Trstu l. 1871, na Dunaji l. 1873, v Monakovem l. 1876, v Parizu l. 1878, v Gradci l. 1880, v Hebu l. 1881, v Trstu l. 1882, v Rimu l. 1888, v Monakovem l. 1888, na Dunaji l. 1890, v Gradci l. 1890 in v Zagrebu l. 1891.

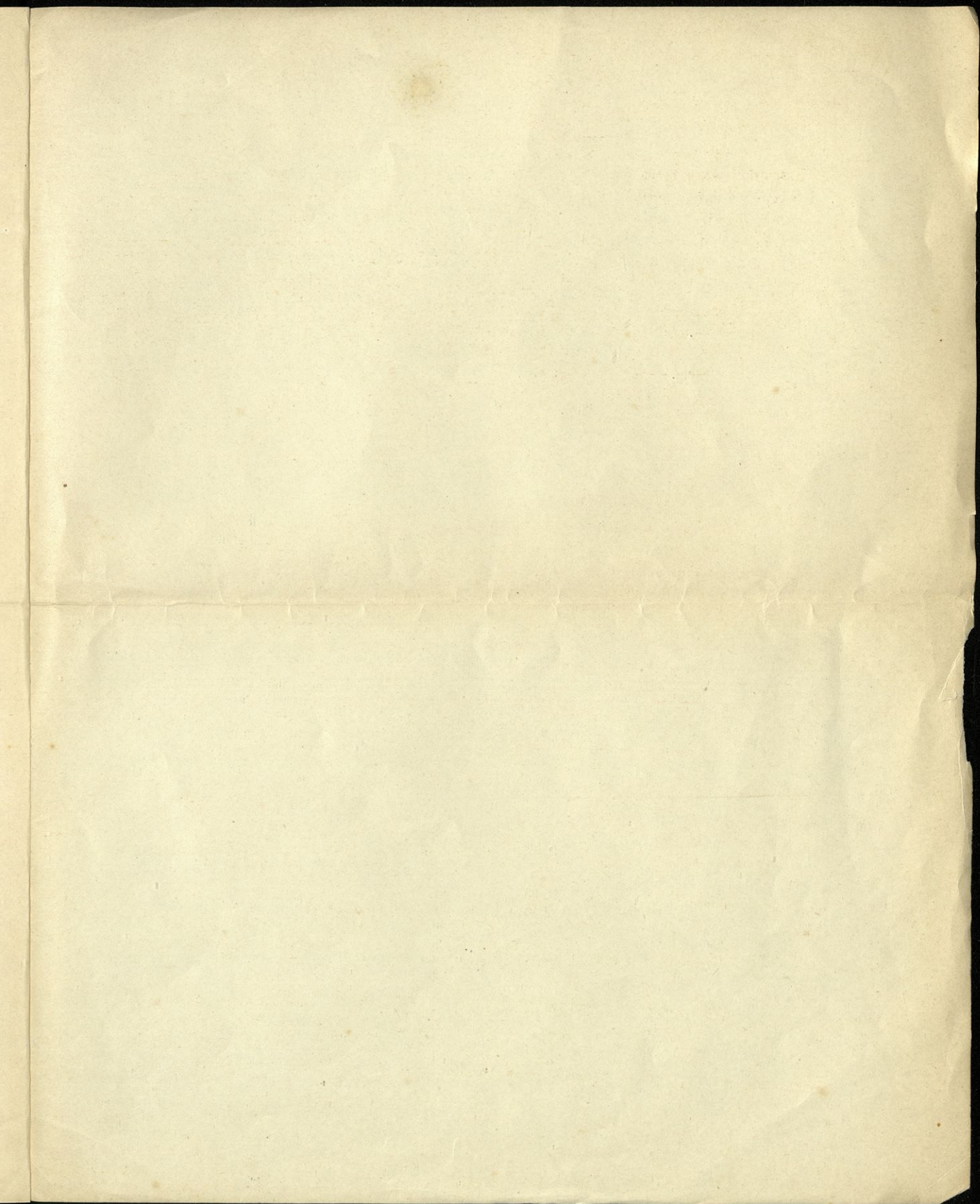
Vsega skupaj se je ulilo od utemeljenja tvrdke pred 125 leti **5091** zvonov v skupni teži **2,027.743** kg, število, katerega še nobena zvonarna v Avstriji ni dosegla.

V vestnem izvrševanju starih sporočil se vodi kupčija po načelih najstrožje solidnosti in si bo z Božjo pomočjo znala tudi v prihodnje ohraniti in pomnožiti spoštovanje, katero si je pridobila. Naj se prihodnji rodovi vedno spominjajo dolžnostij, ki jih imajo za ohranjenje svoje dedščine, da se bodo lahko z upravičenim ponosom ozirali na 125. obletnico svoje hiše. Bog jo ohrani!

«Gott bewahr' das Haus!»

Ljubljana, meseca septembra 1892.

Lamassa

